

Maria Michłowicz

Okręgowa Komisja Egzaminacyjna w Krakowie

Anna Gruntkowska

Okręgowa Komisja Egzaminacyjna w Krakowie

W poszukiwaniu dydaktycznych inspiracji Uczeń i nauczyciel wobec systemu egzaminów zewnętrznych

Wstęp

Obserwacja szkolnej i egzaminacyjnej rzeczywistości wiąże się z potrzebą nazwania zaobserwowanych zjawisk i elementów porządkujących oba te obszary. Owa potrzeba porządkowania rzeczywistości nie jest niczym innym, jak próbą szukania odpowiedzi na ważne pytania o jakość poszczególnych działań związanych z pracą szkoły, z efektywnym przygotowaniem uczniów do egzaminów zewnętrznych i samym egzaminem.

Należy podkreślić, że egzamin jest ważnym doświadczeniem w życiu każdego ucznia, a wynik egzaminu zewnętrznego wpływa na jakość podejmowanych w przyszłości wyborów i na kształt drogi życiowej młodego człowieka. To ważne doświadczenie jest również istotne dla osób odpowiedzialnych za przygotowanie młodego człowieka do radzenia sobie w dorosłym życiu. Pozwala bowiem, z perspektywy konkretnych doświadczeń, spojrzeć na proces dydaktyczny i określić punkty odniesienia ważne dla ewaluacji pracy szkoły i pracy nauczycieli. *Egzaminy zewnętrzne mocno wpisały się w rzeczywistość edukacyjną, tworząc tym samym warunki do wnikliwej obserwacji wszystkich obszarów związanych z systemem egzaminacyjnym, prowokując równocześnie do dyskusji natury merytorycznej i organizacyjnej zainteresowane osoby.*

Dla ucznia i dla nauczyciela, a także dla szkoły, egzamin zewnętrzny jest ważny również z perspektywy znaczenia informacji zwrotnej, ponieważ dzięki informacji zwrotnej każdy z wymienionych odbiorców może uzyskać potrzebne dla swojego programu rozwoju informacje. Informacje te mogą pomóc w określeniu przyczyn zaobserwowanych niepowodzeń w obszarach działań na poziomie indywidualnym: ucznia, nauczyciela lub zbiorowym: w odniesieniu do działań zespołu przedmiotowego danej placówki bądź klasy, a także uczniów z danej szkoły czy konkretnego rocznika.

Uzyskane informacje zwrotne mogą również – u wszystkich odbiorców komunikatu – wzmocnić potrzebę pogłębiania wiedzy i zdobywania nowych umiejętności niezbędnych do sprawnego funkcjonowania w dynamicznie zmieniającej się szkolnej rzeczywistości.

Zatem warto podkreślić, iż znaczenie informacji zwrotnej w kształtowaniu standardów edukacyjnych jest istotne ze względu na skuteczność działań, *ponieważ precyzja i skuteczność działania zależą w głównej mierze od ilości i precyzji informacji zwrotnych*¹.

Niniejsze opracowanie zawiera rezultat analizy wypracowanych materiałów modułu drugiego *Uczeń i nauczyciel wobec systemu egzaminów zewnętrznych* zdalnego kursu *Metodyka rozwijania umiejętności ponadprzedmiotowych*. Kurs, prowadzony w trybie on-line, został zorganizowany w ramach projektu systemowego *Blżej sukcesu egzaminacyjnego* realizowanego przy LSCDN w Lublinie, współfinansowanego ze środków Unii Europejskiej w ramach Europejskiego Funduszu Społecznego. Projekt obejmował swoim zasięgiem obszar województwa lubelskiego i był realizowany w ramach Priorytetu IX *Rozwój wykształcenia i kompetencji w regionach*, Działanie 9.4 *Wysoko wykwalifikowane kadry systemu oświaty*². Cele działań dydaktycznych opisanych w ramach projektu koncentrowały się wokół zagadnień dotyczących przygotowania nauczycieli środowisk wiejskich do profesjonalnego wypełniania obowiązków nauczyciela w zakresie wykorzystania narzędzi informatycznych w różnych aspektach pracy nauczyciela, doskonalenia warsztatu pracy w zakresie metod służących kształceniu umiejętności ucznia warunkujących sukces edukacyjny, pogłębienia wiedzy o zależnościach i wzajemnym oddziaływaniu dwóch systemów oceniania szkolnego: zewnętrznego i wewnętrznego oraz ich wpływie na ocenę jakości pracy szkoły. Ważkie pytanie, jak uczyć, aby uczeń adekwatnie do swoich możliwości osiągnął sukces egzaminacyjny, pozostaje zawsze aktualne. Warto zatem podkreślić, iż szczegółowe cele drugiego modułu *Uczeń i nauczyciel wobec systemu egzaminów zewnętrznych* wspierające doskonalenie kultury analizowania, interpretowania i komunikowania wyników egzaminów zewnętrznych, wpisały się mocno w ogólne założenia projektu.

Należy dodać, iż ogląd rzeczywistości szkolnej i egzaminacyjnej poprzez pryzmat spostrzeżeń nauczycieli biorących udział w kursie, może stać się impulsem do wprowadzenia zmian i ewaluacji przyjętych metod pracy zainteresowanych odbiorców. Nic tak nie inspiruje do twórczej pracy jak pozytywne doświadczenia kolegów nauczycieli. Niniejsze opracowanie może zatem stanowić ważny punkt odniesienia dla tych wszystkich, którzy będą formułowali pogłębione analizy osiągnięć szkolnych uczniów na podstawie uzyskanych wyników egzaminu zewnętrznego, poszukując nowego języka i nowej formuły w procesie kształcenia humanistycznego, a także poszukując odpowiedzi na istotne pytania: co należy robić? i jak to należy robić?

¹ Bernstein I. (za) Nalaskowski A, *Ideologiczny gen oceny*, [w:] *Diagnostyka edukacyjna. Teoria i praktyka*, Kraków 2004, s. 264.

² Realizator projektu to Samorząd Województwa Lubelskiego – *Lubelskie Samorządowe Centrum Doskonalenia Nauczycieli*. Patronat nad projektem objął Marszałek Województwa Lubelskiego i Lubelski Kurator Oświaty. Do współpracy zaproszono również *Okręgową Komisję Egzaminacyjną w Krakowie*.

Charakterystyka grupy badawczej i opis II modułu kursu

Propozycja tematyczna kursu została skierowana do konkretnych odbiorców nauczycieli szkół podstawowych i gimnazjów województwa lubelskiego. Na podstawie analizy raportów CKE i OKE w Krakowie z lat 2007 i 2009, badań ankietowych LSCDN skierowanych do nauczycieli pracujących w szkołach mających niskie wyniki, diagnozy potrzeb uczestników szkoleń organizowanych przez LSCDN oraz analizy wniosków wynikających z nadzoru pedagogicznego sprawowanego przez Lubelskie Kuratorium Oświaty zidentyfikowano problem występujący w całym województwie lubelskim, a szczególnie we wschodnich i północnych powiatach regionu, związany ze sposobem wykorzystania wyników egzaminów zewnętrznych w działaniach dydaktycznych nauczyciela. Generalnie w dokonywanych przez nauczycieli analizach dominują obserwacje statystyczne, które nie przekładają się na konkretne działania na rzecz wyższej skuteczności procesu kształcenia. Ważnym kryterium doboru nauczycieli na kurs *Bliżej sukcesu egzaminacyjnego* było położenie placówek na obszarach wiejskich i usytuowanie szkół w niskim stanie (od 1 do 3) w trzech kolejnych latach (2007-2009), a w przypadku gimnazjum – utrzymującego się niskiego trzyletniego wskaźnika EWD. Wybrano 150 szkół. Łącznie w kursie brało udział 300 nauczycieli, w tym 100 nauczycieli z gimnazjum z egzaminu gimnazjalnego w części humanistycznej (w kursie brało udział 54 polonistów i 46 nauczycieli historii z gimnazjum), a także 50 nauczycieli (poloniści) ze szkoły podstawowej. Dodatkowo, dokonując wyboru nauczycieli, uwzględniono: pełne zatrudnienie, podstawową znajomość komputera i wiodący nauczany przedmiot. Pozostali uczestnicy realizowali program przygotowany dla nauczycieli z grupy matematyczno-przyrodniczej. Zasoby II modułu (20 godzin) były dostępne dla kursantów od 8 grudnia 2009 roku do 9 stycznia 2010 roku. Materiał zamieszczony w opracowaniu stanowi zapis efektu pracy nauczycieli zaangażowanych w szkolenie.

Moduł kursu zatytułowany *Uczeń i nauczyciel wobec systemu egzaminów zewnętrznych* dotyczył zagadnień związanych z efektywnym przygotowaniem uczniów do egzaminów zewnętrznych. Materiał, który został przygotowany i udostępniony w zasobach kursu, miał na celu zainspirować kursantów do znalezienia w warsztacie pracy nauczyciela praktyka miejsca na elementy pomiaru dydaktycznego związanego z diagnozą edukacyjną. Istotą tego modułu było pokazanie, jak czytać, interpretować i wykorzystywać wyniki egzaminów zewnętrznych do doskonalenia pracy nauczyciela.

Uczestnicy szkolenia mieli możliwość zapoznania się z perspektywami rozwoju systemu egzaminacyjnego, mogli uporządkować swoją wiedzę na temat diagnozy edukacyjnej, a także zdobywali wiedzę na temat wykorzystania wyników egzaminów zewnętrznych w celu uzyskania odpowiedniej jakości kształcenia. Istotny okazał się także aspekt umożliwiający uporządkowanie swojej wiedzy na temat edukacyjnej wartości dodanej. Nauczyciele, którzy zaliczyli drugi moduł, zapoznali się z koncepcją leżącą u podstaw EWD, podstawami obliczania tej wartości w Polsce oraz z różnymi rodzajami wskaźników EWD (jednorocznych oraz trzyletnich) dostępnymi obecnie w Polsce. Zaznajomili się z możliwościami i ograniczeniami samej metody, a także poznali zasady poprawnej interpretacji graficznej i liczbowej wskaźników EWD.

Kursanci w ramach zajęć on-line określali, w jakim stopniu wykorzystują wyniki sprawdzianu i egzaminu gimnazjalnego do dalszej pracy z uczniem, wypowiadali się w dyskusjach na forum, czy egzamin zewnętrzny pomaga uczniowi w rozwoju własnym, jak widzą ten problem nauczyciele, a jak uczniowie. Zastanawiali się również, czy liczba punktów zdobytych na sprawdzianie i egzaminie zewnętrznym odzwierciedla rzeczywisty stan wiedzy i umiejętności ucznia. Dyskutanci na forum zabierali również głos na temat znaczenia **informacji zwrotnej** dla indywidualnego rozwoju ucznia i dla jakości wewnątrzszkolnego oceniania w kontekście komunikowania wyników egzaminu próbnego. Dla większości kursantów refleksje te były nowym doświadczeniem.

W ramach zadania domowego uczestnicy kursu dokonali analizy jakościowej dwóch wybranych realizacji uczniowskich – wybranych form wypowiedzi, które pojawiają się na sprawdzianie i egzaminie gimnazjalnym w humanistycznej części, np. rozprawki, opowiadania czy zaproszenia lub ogłoszenia. W ramach ćwiczeń zredagowali informację zwrotną skierowaną do ucznia, wyznaczającą drogę samokształcenia dla samego ucznia i kierunki pracy z uczniem na lekcji. Celem zadania było pogłębienie świadomości nauczycieli na temat istoty dialogu w procesie kształcenia i roli, jaką odegrać może w procesie rozwoju inspirujący komunikat, bo jak zauważyła jedna z kursantek: **Informacja zwrotna powinna być trafna, użyteczna i motywująca. Należy przekazać ją w takiej formie, by ucznia zachęcić do dalszych działań, zmotywować do coraz efektywniejszej pracy. Treści powinny być przemyślane i przekazane w sposób zrozumiały dla ucznia, dostosowane do jego potrzeb i możliwości, logicznie uporządkowane i konkretne. Uczeń musi wiedzieć, co robi dobrze, a co źle i jak może to „złe” zmienić. Rozmowa z nauczycielem ma go pobudzić do refleksji, ukierunkować jego działania i motywować do tego, by chciał te działania podjąć³.**

Efektywne przygotowanie uczniów do egzaminów zewnętrznych

System egzaminów zewnętrznych wymógł na uczniu, a tym samym na nauczycielu i szkole, między innymi nowy sposób przygotowania się do egzaminowania. Praca ucznia oceniania jest bowiem przez zewnętrznych egzaminatorów według ustalonych kryteriów. Uczeń staje się postacią anonimową, ukrytą za systemem kodów. Nie ma możliwości przedyskutowania oceny (punktacji), spojrzenia na ucznia przez pryzmat jego wyników nauki w szkole oraz wkładu pracy włożonego w opanowanie wiedzy i umiejętności. Warto więc zadać pytanie: jaka jest spójność pomiędzy oceną wewnątrzszkolną ucznia a wynikiem, jaki uzyskuje on na sprawdzianie czy egzaminie gimnazjalnym?

W dyskusji na forum (150 kursantów) z uczestnikami kursu *Metodyka rozwijania umiejętności ponadprzedmiotowych*, zdecydowana większość z nich podkreśla wagę egzaminu zewnętrznego, którego wynik daje (być może ogólny, ale jednak) obraz poziomu nauczania w danej szkole czy rejonie i w dużej mierze jest odzwierciedleniem umiejętności ucznia zapisanych w standardach wymagań egzaminacyjnych. Ocena szkolna w zasadzie jest spójna z wynikiem, jaki

³ Wypowiedzi wszystkich uczestników szkolenia na temat znaczenia informacji zwrotnych znajdziemy w zasobach humanistycznej części kursu na platformie edukacyjnej *Bliżej Sukcesu Egzaminacyjnego*.

uczeń uzyskuje na egzaminie zewnętrznym. Oczywiście czynników wpływających na taki a nie inny wynik szkoły czy ucznia jest bardzo wiele, chociażby to, że co roku pracuje się z innym zespołem klasowym, o różnym potencjale intelektualnym, zaangażowaniu itp. Niemniej jednak, śledząc co roku wyniki sprawdzianu czy egzaminu gimnazjalnego w szkole, klasie, a szczególnie usytuowanie szkoły w odpowiednim stanie, można mieć całościowy obraz poziomu opanowania wiedzy i umiejętności uczniów. Egzamin zewnętrzny jest więc dla szkoły wykładnią dotyczącą wiedzy i umiejętności uczniów kończących dany etap edukacyjny.

Jednak piątka ucznia z danych zajęć edukacyjnych nie musi świadczyć o bardzo wysokim wyniku sprawdzianu czy egzaminu gimnazjalnego. Dlaczego uczeń, z którym nauczyciel pracuje trzy lata, którego zna potencjał intelektualny, stosunek do nauki, motywację, otrzymuje wynik średni, a nie wysoki? Jedna z uczestniczek kursu napisała wręcz, że *wynik egzaminu jest czasem zaskoczeniem zarówno dla nauczyciela, jak i ucznia*⁴. Zdarzają się więc rozbieżności między oceną szkolną a wynikiem egzaminu zewnętrznego. Jest to spowodowane wieloma czynnikami. W końcu uczeń znajduje się w innej niż na co dzień spotykanej w szkole sytuacji – jest bowiem w sytuacji egzaminacyjnej i ma świadomość, szczególnie gimnazjalista, znaczenia wyniku, jaki uzyska na egzaminie. Dla niego to przecież być albo nie być w wybranej przez siebie szkole ponadgimnazjalnej, a tym samym realizować lub nie swoje plany związane już z dorosłym życiem.

Uczestnicy kursu, wskazując na zbyt niski wynik egzaminu ucznia w stosunku do jego oceny wewnątrzszkolnej, zwracali przede wszystkim uwagę na takie czynniki jak:

- stres – wywołany czasami zbyt dużym naciskiem ze strony rodziców, szkoły, a także ze strony samego ucznia wobec siebie. Presja wywierana na uczniów mocnych, by dobrze napisali, a także świadomość gimnazjalisty, że od tego wyniku w dużej mierze zależy jego przyszłość, powoduje, że młody człowiek gubi się w tym, co wie, co potrafi, nie umie wykorzystać swojej wiedzy i umiejętności i skupić się na danym zagadnieniu czy poleceniu.
- czas – który na sprawdzianie i egzaminie jest sztywny. Uczniowie zdolni, uważani w szkole za tych, którzy na pewno sobie na egzaminie poradzą, nerwowo zerkają na zegar, analizują rozwiązania, wracają do już zapisanych odpowiedzi i w pewnym momencie okazuje się, że koniec czasu egzaminu.
- inny sposób sprawdzania wiedzy i umiejętności – w szkole uczeń ma czas na ewentualną poprawę czy pomoc. Materiał jest podzielony na przedmioty i określone kręgi tematyczne. Część do nauczenia się jest mniej obszerna. W czasie pisania egzaminu zewnętrznego uczeń musi wykazać się wiedzą, która dotyczy różnych działów i przedmiotów. Szczególnie na egzaminie gimnazjalnym części matematyczno-przyrodniczej – uczeń jest świetnym matematykiem, dobrze radzi sobie z rozwiązywaniem zadań, ale już nie musi być świetny w naukach przyrodniczych. A wynik z egzaminu jest jeden.

⁴ Dyskusja na forum uświadomiła kursantom wieloaspektowość interpretacji wyników egzaminów zewnętrznych.

- inny zakres oceny szkolnej – uczeń w szkole oceniany jest nie tylko za umiejętności określone w standardach wymagań egzaminacyjnych, ale także za szereg innych elementów, które na sprawdzianie czy egzaminie gimnazjalnym nie są badane, chociażby wypowiedź ustna czy zaangażowanie w pracę na lekcji, w domu, motywacja do nauki i trud włożony w opanowanie danej wiedzy czy umiejętności. Być może ten szerszy zakres oceny szkolnej powoduje, że promowani są na przykład uczniowie przeciętni, a dopiero wynik egzaminu zewnętrznego odzwierciedla ich faktyczny stan wiedzy i umiejętności.

Oczywiście brak spójności między oceną wewnątrzszkolną a wynikiem egzaminu zewnętrznego widać także w sytuacji odwrotnej. Dlaczego uczeń „czwórkowy” czy „trójkowy” nagle z wypracowania na sprawdzianie czy egzaminie gimnazjalnym otrzymuje prawie maksymalną liczbę punktów? Wśród czynników, które powodują, że ci uczniowie uzyskują na egzaminie zewnętrznym wynik wysoki, uczestnicy kursu wymienili takie elementy jak:

- ogólną inteligencję ucznia, która, mimo braku systematyczności pracy na lekcji i w domu, pozwala mu na poprawne rozwiązanie zadań;
- zadania zamknięte, które umożliwiają słabym uczniom po prostu przypadkowe udzielenie poprawnej odpowiedzi;
- lekceważące podejście do sprawdzianu, ponieważ w najbliższej okolicy i tak znajduje się tylko jedno gimnazjum, a więc uczeń i tak zostanie do niego przyjęty, niezależnie od uzyskanego wyniku. To eliminuje stres, uczeń rozwiązuje zadania niesparalizowany presją czasu, wymagań rodziców czy nauczycieli.

Jednym z ważnych zadań nauczyciela jest więc umiejętność analizowania i interpretowania wyników egzaminów zewnętrznych. Analiza ilościowa i jakościowa wyników egzaminów zewnętrznych może stać się źródłem inspiracji dydaktycznej. Wyciąganie na podstawie analiz wniosków do dalszej pracy z uczniem i wdrażanie na ich podstawie działań i metod mających na celu jak najbardziej efektywne opanowanie przez ucznia wiedzy i umiejętności na danym etapie edukacyjnym powinno stać się standardem edukacyjnym. Zatem nauczyciel winien przejść drogę od **diagnozy**, a więc określeniu, na czym polegają problemy ucznia w rozwiązaniu zadania, do **informacji zwrotnej**, a więc wskazaniu uczniowi, jak rozwiązać te problemy. Poniżej przedstawiono przykład analizy jakościowej rozwiązania uczniowskiego na podstawie zadania otwartego z arkusza sprawdzianu jako wstęp do diagnozy edukacyjnej.

Przykład analizy jakościowej rozwiązania uczniowskiego

Temat zadania: *Napisz opowiadanie pt. „Tak się zaczęła przyjaźń”, którego bohaterami będą człowiek i zwierzę. Opowiadanie powinno zająć co najmniej połowę wyznaczonego miejsca.*

Rozwiązanie zadania przez ucznia:

W zeszłym roku znalazłem psa. Nie miał domu. Postanowiłem się nim zaopiekować. Wziąłem go do domu. Dałem mu pić i jeść. Polubiłem go, a on mnie. Tak zaczęła się przyjaźń⁵.

⁵ Rozwiązanie uczniowskie zaczerpnięte z arkusza egzaminacyjnego Sprawdzianu z 2009 roku.

Analiza jakościowa rozwiązania uczniowskiego

Etapy rozwiązania zadania

I. Analiza treści zadania

Czytanie treści zadania.

II. Rozwiązanie zdania

a) Redagowanie wypowiedzi na podany temat.

b) Dbłość o poprawność językową, ortograficzną i interpunkcyjną.

Diagnozowanie problemu

I. Pobieżne czytanie tekstu

Uczeń skupił się na temacie zadania, pomijając kwestię formy wypowiedzi, a co za tym idzie sformułował raczej krótką notatkę, a nie opowiadanie.

II. a) Ubogie rozwinięcie tematu. Treść zadania sprowadza się do przekazania informacji. Nie jest to opowiadanie z dynamiczną, wartką akcją. Uczeń nie rozwija zdań, nie wprowadza interesujących wydarzeń, bardzo skrótowo ukazuje rodzające się uczucie przyjaźni.

II. b) Praca bardzo krótka, trudno ocenić umiejętność sprawnego posługiwania się językiem, stosowania zasad ortograficzno-interpunkcyjnych w tekście pisanym.

Informacja zwrotna/kierunki do samokształcenia ucznia i do pracy z uczniem na lekcji

I. Ćwiczyć wnikliwe czytanie – proponować uczniowi, by w temacie zdania podkreślał najważniejsze informacje potrzebne do rozwiązania zadania, np. [tu:] opowiadanie, tytuł opowiadania, człowiek i zwierzę.

II. a) Ćwiczyć umiejętność rozbudowywania wypowiedzi. Wskazywać uczniowi, gdzie i w jaki sposób powinien wprowadzać dodatkowe elementy, by wzbogacić swoją wypowiedź. Np.:

W zeszłym roku znalazłem psa. – tu: wprowadzić wydarzenia związane z okolicznościami, w jakich pies został znaleziony, stan zdrowotny zwierzątka, opis jego wyglądu.

Nie miał domu. – tu: refleksja na temat bezdomności.

Wziąłem go do domu. Dałem mu pić i jeść. – tu: wprowadzić szereg zdarzeń dotyczących codziennego życia chłopca i psa, poznawanie się, zabawy, codzienne czynności, rodzące się uczucie przyjaźni – wskazanie na takie wartości jak: przywiązanie, oddanie, wierność, radość.

Polubiłem go, a on mnie. – tu: rozwinięcie puenty zadania – w jaki sposób przejawiała się ta wzajemna sympatia?

Wyrabiać nawyk sporządzania planu opowiadania z zaznaczeniem, które punkty planu można rozbudować o opis krajobrazu, postaci, przeżyć, refleksję natury ogólnej.

II. b) Zwracać uwagę na ważność wszystkich informacji zapisanych w poleceniu i konieczność wykorzystywania ich przy rozwiązywaniu zadania (*co najmniej połowę wyznaczonego miejsca*). Wskazywać uczniowi, że od stopnia rozwinięcia tematu zależy także ocena poprawności językowej, ortograficznej i interpunkcyjnej tekstu.

W poszukiwaniu odpowiedzi na pytanie: jak nauczyciele przygotowują swoich uczniów do egzaminu gimnazjalnego? warto przytoczyć fragmenty propozycji komunikatu zwrotnego dla ucznia opracowanego w ramach zadania przez uczestnika kursu w części humanistycznej egzaminu gimnazjalnego. Nauczyciel zaprezentował rozprawkę, argumentując wybór tym, iż ta dłuższa forma wypowiedzi pisemnej, często obecna w testach egzaminacyjnych, umożliwi sprawdzenie wiedzy i umiejętności ucznia w wielu aspektach.

Temat zadania: *Czy pomoc bliźniemu może być źródłem szczęścia? Posłuż się trzema argumentami, w tym co najmniej jednym z literatury. Rozwiń przynajmniej jeden z nich.*

*W oparciu o wyniki z analizy jakościowej, można postawić tezę, że uczeń potrafi czytać ze zrozumieniem i posiada umiejętność argumentowania konieczną przy pisaniu rozprawki. Rozumie polecenie i gromadzi argumenty, by uzasadnić określone stanowisko. Odwołuje się do informacji z różnych tekstów kultury (drugi i trzeci argument) i do własnych doświadczeń (przykład „z życia”). **Te umiejętności świadczą o mocnych stronach ucznia, więc trzeba je nadal utrzymywać i doskonalić.** Jednak uczeń nie określił stanowiska jednoznacznie (nie sformułował tezy) ani też nie dokonał posumowania (zabrakło wniosków). Uczeń potrafił napisać tekst na zadany temat, w miarę spójny pod względem logicznym i składniowym, ale słabo zna organizację tekstu. Brakuje wyraźnego podziału na trzy części, nie ma zaznaczonych akapitów – graficznych wyróżników kompozycyjnych, nie ma podsumowania rozważań ani właściwego wstępu. **Te dane świadczą o słabych stronach ucznia.** Trzeba ponownie omówić z uczniem tworzenie tej formy wypowiedzi, zwracając szczególną uwagę na formułowanie tezy (określanie swojego stanowiska) oraz podsumowanie rozważań. Następnie przeanalizować kryteria oceny tej formy wypowiedzi, by uczeń lepiej zrozumiał celowość pisania i organizację kompozycyjną rozprawki. Później sprawdzić poziom opanowanych przez ucznia wiadomości i doskonalić umiejętności w różnych sytuacjach ćwiczeniowych. Bo przecież to właśnie **trening czyni mistrza**⁶.*

Znaczenie informacji zwrotnej w kształtowaniu standardów edukacyjnych

Najważniejszym odbiorcą informacji o wynikach każdej formy sprawdzania wiadomości i umiejętności jest konkretny uczeń. Dyskutanci w trakcie wymiany zdań na forum podkreślali znaczenie analizy wyników egzaminu próbnego, bo jak ujęła zagadnienie jedna z diskutantek – *egzamin próbny na pewno pomaga uczniowi, na pewno uczy technicznych spraw związanych z kwestionariuszem, przybliża uczniowi atmosferę prawdziwego egzaminu, pomaga uczniowi oswoić się z wyjątkową sytuacją stresową, pozwala określić mocne i słabe strony związane z opanowaniem materiału programowego (zarówno uczniowi, jak i uczącemu go nauczycielowi) uczniowi zdolnemu pomaga doskonalić swój warsztat (organizacja nauki), uczniowi słabszemu uzmysławia braki, a każdemu na pewno pozwala na rozwój własny, może wzbudzić u ucznia*

⁶ Należy podkreślić, iż refleksja nad jakością uczenia się i nauczania powinna prowadzić do ewaluacji przyjętych programów i metod pracy na poziomie indywidualnym: uczeń i nauczyciel lub zbiorowym w odniesieniu do działań zespołów przedmiotowych danej szkoły.

*motywację do podjęcia działań zmierzających w efekcie do osiągnięcia sukcesu egzaminacyjnego*⁷.

Zatem informacja o stopniu opanowania badanych umiejętności pozwala na określenie dobrze i słabo opanowanych przez ucznia umiejętności. Staje się więc podstawą do refleksji nad jakością uczenia się i nauczania. Dla wypracowania skutecznej dla nauczyciela i ucznia formy informacji zwrotnej istotne jest zdobycie umiejętności interpretowania danych zawartych w wynikach sprawdzianu czy egzaminu gimnazjalnego. Warto więc zadać pytanie o to, jak komunikować wynik egzaminu próbnego. Wyniki sprawdzianu i egzaminu próbnego należy zatem komunikować:

- **skutecznie** – w taki sposób, aby uczeń rozumiał swój wynik, czyli potrafił rozpoznać swoje mocne strony i problemy, które sformułował na podstawie refleksji nad otrzymanymi wynikami w zakresie poszczególnych umiejętności;
- **trafnie** – tak, aby uczeń po rozpoznaniu mocnych stron i problemów zaakceptował swój wynik, przystosował go do swoich możliwości i aspiracji, a refleksja motywowała go do dalszego rozwoju;
- **użytecznie** – tak, aby uczeń wykorzystał wynik do zaplanowania procesu dalszego uczenia się oraz własnego rozwoju.

W stronę warsztatu – komunikowanie uczniom wyników sprawdzianu i egzaminu próbnego w kontekście pogłębionej informacji zwrotnej

Cele i treści należy dostosować do indywidualnych możliwości i potrzeb danej grupy uczniów.

1. Wyjaśnienie uczniom celowości egzaminu próbnego (np. obycie z arkuszem, kodowaniem, sposobem udzielania odpowiedzi, ekonomią czasu, opanowaniem stresu).
2. Rozmowa z uczniami tuż po egzaminie (np. propozycja zagadnień: zadania trudne i łatwe dla uczniów, przyczyny trudności danej sytuacji zadaniowej, sposoby rozpoznawania sytuacji zadaniowej na podstawie treści polecenia, metody rozwiązywania zadań).
3. Przeprowadzenie analizy treści arkusza egzaminacyjnego (np. nazwać wspólnie z uczniami czynności, których opanowanie sprawdzano poszczególnymi zadaniami, przedstawić kryteria punktowania do poszczególnych zadań, opracować katalog przykładowych poprawnych odpowiedzi opatrzone komentarzem).
4. Komunikowanie wyników próbnego egzaminu (np. przekazanie uczniom arkuszy egzaminacyjnych – czas na spontaniczne opinie i komentarze, zaprezentowanie analizy ilościowej i jakościowej, sporządzenie katalogu wiadomości i umiejętności opanowanych i tych nieopaniowanych, jakie umiejętności należy doskonalić, jakie nabywać)⁸.

⁷ Warto w tym miejscu zadać pytanie o jakość relacji zaobserwowanych między wynikami z egzaminu próbnego i egzaminu zewnętrznego a wskaźnikiem EWD szkoły.

⁸ Materiały pomocnicze opracowane przez OKE mogą stać się bazą dla wszystkich nauczycieli, którzy będą formułowali poegzaminacyjne refleksje.

Pamiętać należy, iż nadrzędnym celem komunikowania wyników jest efektywna współpraca między uczniem i nauczycielem, czyli w konsekwencji rozwój ucznia, a co za tym idzie rozwój szkoły.

Zakończenie

Należy stwierdzić, iż sukces dydaktyczny zależy od wielu zmiennych kontekstualnych procesu dydaktycznego. Rolą nauczyciela jest kształtowanie takiego sposobu myślenia o realizacji przyjętych zadań, aby w perspektywie podstawy programowej uzyskać przyrost wiedzy i umiejętności udokumentowany oceną wewnątrzszkolną i wynikiem egzaminu zewnętrznego. Istotne wydaje się pogłębianie świadomości odpowiedzialności nauczycieli za treść i zakres informacji w procesie tworzenia poegzaminacyjnych refleksji, a także wzbogacenie warsztatu pracy nauczyciela o umiejętność doskonalenia interpretacji wyników egzaminu zewnętrznego, diagnozy edukacyjnej i komunikowania trafnych informacji zwrotnych. Należy podkreślić, że podstawą dynamiki rozwoju jest umiejętność funkcjonalnego przekazywania informacji. Zarówno nauczyciel, jak i uczeń, powinni mieć świadomość celu trafnego komunikowania wyników uczenia się.

Inspiracji w duchu poszukiwań nowych kierunków rozwoju może być wiele, a kontekst kulturowy dla humanistów powinien stanowić podstawę do różnorodnych rozwiązań metodycznych, adekwatnie do możliwości danej klasy, szkoły czy środowiska. Nie wolno zapominać, że jakość pracy szkoły warunkuje dalsze losy młodego człowieka, a kształcenie umiejętności humanistycznych przekłada się na ogólny rozwój młodych ludzi. Warto zatem, pamiętając o możliwości uzyskania efektu synergii, poszukiwać nowych rozwiązań prowadzących do poprawienia jakości pracy szkoły i jakości przyjętych przez nauczycieli metod pracy, które także mogą skutkować wyższym wskaźnikiem EWD.

Bibliografia:

1. Niemierko B., *Ocenianie szkolne bez tajemnic*, WSiP, Warszawa 2002.
2. Niemierko B., *Diagnostyka edukacyjna*, [w:] *Diagnostyka edukacyjna. Teoria i praktyka*, Kraków 2004, s. 9-26.
3. Niemierko B., *Diagnostyka edukacyjna*, PWN, Warszawa 2009.
4. Nalaskowski A., *Ideologiczny gen oceny*, [w:] *Diagnostyka edukacyjna. Teoria i praktyka*, Kraków 2004, s. 259-270.
5. Boba M., Michłowicz M., *Anatomia sukcesu dydaktyczno-wychowawczego wybranych szkół powiatu krośnieńskiego. Część humanistyczna*, www.oke.krakow.pl, 2006.
6. Boba M., Michłowicz M., Romanik A., *Próbny egzamin gimnazjalny w części humanistycznej (grudzień 2005). Materiały dydaktyczne dla nauczycieli*, www.oke.krakow.pl, 2005.
7. Zasoby kursu *Blżej sukcesu egzaminacyjnego*, www.moodlebse.lscdn.pl.
8. Arkusz egzaminacyjny *Sprawdzian* z kwietnia 2009 r., www.cke.edu.pl.